

روایت اسنادی روابط فرهنگی ایران و چین در دوره پهلوی

الهام ملک‌زاده^۱

چکیده

در حالی که پیشینه روابط فرهنگی ایران و چین بسیار دیرینه است، پس از انقلاب کمونیستی چین در سال ۱۳۲۸ ش. به علت هراس دولت ایران از گسترش کمونیسم در ایران و ضربه‌هایی که به خصوص در دوران جنگ دوم جهانی از اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی خورده بود، روابط ایران و چین کمونیست به حالت تعلیق در آمد. سال‌ها بعد، در پی برقراری روابط دوستانه ایران و اتحاد شوروی و بسط روزافزون روابط اقتصادی و فرهنگی دو کشور، هراس از سلطه ایدئولوژیکی کمونیست فرو ریخت که نتیجه مستقیم آن برقراری روابط فرهنگی احتیاط‌آمیز بین ایران و چین بود. در نتیجه در ۲۰ آبان ۱۳۳۶ نخستین موافقتنامه فرهنگی میان دولت ایران و دولت جمهوری چین کمونیست به امضاء رسید. بر اساس این موافقتنامه روابط فرهنگی، آموزشی، علمی، فنی، هنری و ورزشی میان دو کشور در دوره پهلوی شکل گرفت. این روابط تا ۳۱ خرداد ۱۳۵۷ همزمان با اوج گیری انقلاب اسلامی ادامه داشت که با به وجود آمدن شرایط جدید سیاسی در ایران، به فراموشی سپرده شد. این مقاله با استفاده از اسناد آرشیو ملی ایران و با شیوه تحقیق اسنادی-تحلیلی در صدد شناسایی وجوه مترتب بر روابط فرهنگی ایران و چین طی دوران پهلوی و تحلیل نوع و نتایج حاصل از این روابط میان دو کشور است.

واژگان کلیدی:

ایران، چین، دوره پهلوی، روابط فرهنگی، روایت اسنادی

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۵/۹/۹ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۵/۱۲/۲
۱. عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، عضو هیئت مؤسس قطب علمی تاریخ اجتماعی ایران در دوره معاصر. malekzadeh.elham092@gmail.com

روابط فرهنگی ایران و چین

ایران و چین از روزگار باستان، کشورهای بسیار قدیمی و متمدن بوده اند و از دیرباز روابط بسیار نزدیکی با هم داشته اند و به لحاظ فرهنگی بر یکدیگر تأثیر فراوان گذاشته اند. با این همه در دوران جدید چندین سده میان ایران و چین جدائی افتاد؛ تا آنکه در سال ۱۲۹۹ ش. / ۱۹۲۰ م. در اجلاس صلح پاریس، قرارداد دوستی میان چین و ایران در رم به امضاء رسید و قرار شد هر دو کشور سفیر خود را به کشور مقابل اعزام کند. این قرارداد البته فقط روی کاغذ بود و به سبب درگیری هر دو کشور با مسائل داخلی و رسیدگی به روابط خود با قدرت های بزرگ جهان و ضعف دولت های ایران و چین، سفیری رد و بدل نشد و روابط دو کشور معلق ماند. با به قدرت رسیدن رضا شاه در ایران، مذاکرات تازه ای در باره برقراری روابط بازرگانی و فرهنگی به انجام رسید و بر این اساس در ۲۰ آذر ۱۳۰۸ ش. / ۱۱ دسامبر ۱۹۲۹ م. شارژدافر چین در رم به دیدار پاکروان سفیر ایران در ایتالیا شتافت و یین سن چن^۱، نماینده وزارت خارجه چین را که به منظور تحقیق در باره اوضاع تجارت و صنعت و معارف، برای رفتن به ایران، ترکیه و افغانستان مأمور شده بود، معرفی کرد و خواست که او را به وزارت امور خارجه ایران معرفی کند (نامه شماره ۸۸۶ سفیر ایران در رم به وزارت امور خارجه در ۲۰ آذر ۱۳۰۸).

در دوران جنگ جهانی دوم، دولت ایران با فرستادن سید علی نصر به عنوان وزیرمختار به شهر چون کینگ^۲ بر آن شد تا روابط سیاسی خود را با چین برقرار کند. پس از پایان جنگ، دولت ملی چین پایتخت خود را از چون کینگ به نانکن^۳ منتقل کرد و در پی آن، همه سفارتخانه ها نیز به آنجا منتقل شدند. در همین اوان، در بهمن ۱۳۲۴ / فوریه ۱۹۴۵ سطح نمایندگی ایران از وزیرمختاری به سفارت کبرا ارتقاء یافت. بر این اساس، قرار شد با اعزام عبدالحسین هژیر به چین، سفارت کبرای دولت

1. Yen Sen Tchen
2. Chon King
3. Nankan

روایت اسنادی روابط فرهنگی ایران و چین در دوره پهلوی / ۲۳۱

شاهنشاهی ایران در مرکز چین تأسیس و راه اندازی شود (برگرفته از نامه وزارت خارجه به شماره ۵/۵۹۵۰/۱۷۶ به وزارت دارایی در ۱۵ تیر ۱۳۲۵) به این ترتیب، بنا بر نامه شماره ۹۳۰۴/ب، وزارت دارایی به وزارت امور خارجه در ۲۳ تیر ۱۳۲۵، اعتبار لازم در اختیار اداره حسابداری وزارت خارجه گذاشته شد تا هر چه زودتر سفارت کبرای ایران در چین گشایش یابد (نامه وزارت دارایی به وزارت امور خارجه)

با پیروزی کمونیست‌ها در چین و تأسیس جمهوری خلق چین در سال ۱۹۴۹م. این کشور با اتحاد جماهیر شوروی هم پیمان شد و به اردوگاه سوسیالیسم پیوست. با شروع جنگ کره در سال ۱۹۵۰م. و درگیر شدن چین در این جنگ، روابط چین و آمریکا به صورت خصمانه در آمد و آمریکا نیز چین کمونیست را به رسمیت نشناخت. در این حال، محمدرضا شاه که از گسترش کمونیسم و سلطه ایدئولوژیک آن بر ایران در بیم و هراس بود و از هم پیمانی چین و شوروی ناخرسند؛ از چین کمونیست فاصله گرفت و روابط ایران و چین به سردی گرائید. در این هنگام، دولت ایران، چین کمونیست را به رسمیت نشناخت و حتی در مجمع عمومی سازمان ملل متحد از سیاست آمریکا در مخالفت با احیای عضویت قانونی چین در سازمان ملل پشتیبانی کرد. با وجود این، بر اثر تغییراتی که پس از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲، در سیاست خارجی ایران رخ نمود که مهم‌ترین آن، برقراری روابط دوستانه با اتحاد جماهیر شوروی و مسافرت شاه به این کشور بود؛ برقراری رابطه فرهنگی با چین کمونیست نیز در دستور کار قرار گرفت. به این ترتیب، در ۲۰ آبان ۱۳۳۶ / ۱۱ نوامبر ۱۹۵۷، موافقتنامه‌ای فرهنگی میان دولت ایران و دولت جمهوری چین به امضاء رسید. این موافقتنامه که دربرگیرنده یک مقدمه و نه ماده بود، در ۲۴ اسفند ۱۳۳۶ به تصویب مجلس سنا رسید. این قانون به رغم تصویب مجلس سنا بلافاصله به تصویب مجلس شورای ملی نرسید و تنها هشت سال بعد در یازدهم آبان ۱۳۳۴، مورد تصویب مجلس شورای ملی قرار گرفت. پس از آن، شاه در ۲۴ آذر همان سال بر این قانون صحه نهاد و طی فرمانی به دکتر منوچهر اقبال، نخست وزیر نوشت: «نظر به اصل بیست و هفتم متمم قانون اساسی مقرر می‌داریم:

ماده اول - قانون راجع به موافقتنامه فرهنگی بین دولت شاهنشاهی ایران و دولت جمهوری چین که به تصویب مجلسین سنا و شورای ملی رسیده و منضم به این دستخط است به موقع اجرا گذاشته شود (سند شماره ۹ - ۴۶۹۲۸ / ۲۹۷، س ۱ م ۱).

ماده دوم - هیأت دولت مأمور اجرای این قانون است (برگرفته از نامه شماره ۶۰۰ دفتر مخصوص شاهنشاهی در ۲۸ آذر ۱۳۴۴ به نخست وزیر و ارسال رونوشت آن به وزارت امور خارجه).

متن موافقتنامه فرهنگی میان ایران و چین نیز حاوی این مسائل بوده است:

«نظر به این که دولت شاهنشاهی ایران و دولت جمهوری چین علاقمند به تحکیم روابط دوستی فی مابین بوده و خواهان بسط و توسعه همکاری فرهنگی بین دو کشور می باشند، طبق اصول منشور ملل متحد و اساسنامه یونسکو تصمیم به عقد موافقتنامه فرهنگی گرفته و بدین منظور، دولت شاهنشاهی ایران، جناب آقای دکتر علیقلی اردلان وزیر امور خارجه و دولت جمهوری چین، جناب آقای دکتر یه کونگ جائر^۱، وزیر امور خارجه را به عنوان نمایندگان تام الاختیار خود برگزیده و نامبردگان پس از مبادله اعتبارنامه های خود که صحیح و معتبر بود در موارد زیر توافق نمودند:

ماده اول - طرفین معظمین متعاهدین کوشش خواهند نمود که روابط فرهنگی بین دو کشور بسط یافته و بدین وسیله موجبات تشدید روابط معنوی دو ملت بیشتر فراهم گردد.

ماده دوم - طرفین معظمین متعاهدین به منظور حفظ همکاری صمیمانه و مفید فی مابین در امور فرهنگی و آموزشی و علمی و فنی و هنری و ورزشی متقابلاً تسهیلات ممکنه را معمول خواهند داشت.

ماده سوم - طرفین معظمین متعاهدین مطالعه زبان و تاریخ تمدن طرف متعاهد دیگر را در سرزمین خود تشویق نموده و تسهیلات لازم را برای توسعه این منظور فراهم خواهند کرد.

روایت اسنادی روابط فرهنگی ایران و چین در دوره پهلوی / ۲۳۳

ماده چهارم - طرفین معظمین متعاهدین مبادله استادان دانشگاه و اعضای مؤسسات علمی و فرهنگی را تسهیل نموده و در صورت امکان بورس تحصیلی و تکمیلی و وسایل ایاب و ذهاب و مخارج زندگی به آنان اعطا خواهند نمود.

ماده پنجم - طرفین معظمین متعاهدین فعالیت های فرهنگی کشور متعاهد دیگر را از قبیل تشکیل نمایشگاه ها و کنسرت ها و ترتیب مسابقه های ورزشی و نیز مبادله فیلم و برنامه های رادیوئی تشویق خواهند کرد.

ماده ششم - طرفین معظمین متعاهدین اقدام لازم را برای اجرای مواد مذکور در فوق به عمل خواهند آورد.

ماده هفتم - این موافقتنامه طبق موازین قانونی هر یک از طرفین معظمین متعاهدین به تصویب خواهد رسید و اسناد مصوب هر چه زودتر مبادله خواهد شد و موافقتنامه یک ماه پس از مبادله اسناد مصوب به موقع اجراء گذارده خواهد شد.

ماده هشتم - مدت اعتبار این موافقتنامه پنج ساله حداقل شش ماه قبل از انقضای مدت مزبور فسخ آن اعلام نشود برای دوره پنج سال دیگر معتبر خواهد بود و دوره های پنج ساله بعد نیز مشمول همین تشریفات خواهند بود.

ماده نهم - این موافقتنامه در دو نسخه هر یک به زبان های فارسی، چینی و انگلیسی تنظیم شد و چنان چه اختلافی در تفسیر آن روی دهد، متن انگلیسی معتبر است. بنا به مراتب فوق نمایندگان تام الاختیار طرفین معظمین متعاهدین این موافقتنامه را امضاء و به مهر خود ممهور نمودند. تهران به تاریخ بیستم آبان ماه یک هزار و سیصد و سی و شش مطابق با یازدهم یازدهمین ماه چهل و ششمین سال جمهوری چین و یازدهم نوامبر ۱۹۵۷» (سند شماره ۱۱،۱۲-۲۹۷/۴۶۹۲۸، برگرفته از نامه شماره ۴۲۶۷/۱۸ وزارت امور خارجه به وزارت آموزش و پرورش در یازدهم اسفند ۱۳۴۴).

در پی امضای این موافقتنامه فرهنگی، اسناد تصویب آن نیز در ۲۹ بهمن ۱۳۴۴/۱۸ فوریه ۱۹۶۶، در تایپه مبادله شد و بنا بر ماده هفتم موافقتنامه که در آن

تصریح شده بود «یک ماه پس از مبادله اسناد مصوب به موقع اجراء گذارده خواهد شد»، از ۲۹ اسفند ۱۳۴۴ / ۱۸ مارس ۱۹۶۶، به اجراء در آمد. (سند شماره ۵، ۶- ۴۶۹۲۸ / ۲۹۷، نامه شماره ۴۲۶۷/۸ وزارت خارجه به وزارت آموزش و پرورش در یازدهم اسفند ۱۳۴۴ و نامه ۵۵۳۴ دکتر پناهی، رئیس اداره کل روابط فرهنگی و همکاری های بین المللی وزارت آموزش و پرورش به دفتر وزارتی در ۶ دی ۱۳۴۴). این موافقتنامه که بنا بر اصول منشور سازمان ملل متحد و اساسنامه یونسکو تهیه و تنظیم شده بود و به تصویب مجلس و امضای شاه نیز رسید، دست ساواک را از نظارت بر همکاری های فرهنگی میان ایران و چین کوتاه کرد و از آن پس اجرای مواد موافقتنامه به وزارت آموزش و پرورش، دانشگاه که در آن هنگام زیر نظر وزارت آموزش و پرورش اداره می شد و دیگر نهادهای فرهنگی سپرده شد. پیش از تصویب و اجرای این موافقتنامه، دکتر شیخ الاسلام رئیس دانشگاه ملی در اردیبهشت ۱۳۴۴ در باره مبادله دانشجو و استاد با مقام های چین وارد گفتگو شده بود که ساواک وارد این موضوع شد و خواهان آگاهی از «چگونگی اظهارات رئیس دانشگاه ملی با مقامات چین» گردید. پس از چند بار نامه نگاری، دکتر شیخ الاسلام نیز در اوایل خرداد در نامه ای به ساواک در باره اظهارات خود با مقام های چین توضیح داد (سند شماره ۱۳- ۴۶۹۲۸ / ۲۹۷، برگرفته از نامه شماره ۴۵۸۹ / ۸۲۱، سپهبد نصیری رئیس ساواک به وزارت آموزش و پرورش در ۱۶ خرداد ۱۳۴۴).

با کم سو شدن نگاه امنیتی به روابط ایران و جمهوری خلق چین و کاهش فراوان نظارت ساواک بر این موضوع، دست مقام های علاقمند به تحکیم روابط فرهنگی ایران و چین باز شد و کسانی جرأت کردند و وارد این عرصه شدند. چنان که سناتور کاظمی از افراد علاقمند به گسترش روابط فرهنگی ایران و چین در نامه ای به وزارت آموزش و پرورش درخواست کرد: «ترتیبی داده شود تا آقای سفیر کبیر چین بتواند در جلسه ای در مورد فرهنگ چین و آثار و نفوذ فرهنگ ایران در چین با استفاده از اسلاید و غیره سخنرانی کند». سناتور کاظمی که می خواست این کار به صورت قانونی انجام گیرد، در

روایت اسنادی روابط فرهنگی ایران و چین در دوره پهلوی / ۲۳۵

نامه خود، خواهش کرده بود که دکتر پناهی مسئول امور بین‌المللی وزارت آموزش و پرورش مأمور انجام این کار شود و با سفیر کبیر چین در تهران تماس بگیرد. (سند شماره ۳- ۴۶۹۲۸ / ۲۹۷، برگرفته از نامه دکتر پارسا به دکتر شریعتی معاون وزارت آموزش و پرورش در ۷ اردیبهشت ۱۳۴۵). با شروع دیپلماسی پینگ‌پونگ^۱ میان چین و آمریکا، شاه نیز ابتدا اشرف پهلوی و سپس فاطمه پهلوی، خواهران خود را به ترتیب در ۲۲ اردیبهشت و همچنین ۸ خرداد ۱۳۵۰ به چین فرستاد. در این مسافرت‌ها، خواهران شاه با استقبال و پذیرایی گرم مقام‌های چین رو به رو شدند و چو ان لای^۲ نخست‌وزیر با آنان دیدار کرد. در ۲۷ شهریور ۱۳۵۲ فرح همسر محمدرضا به همراه امیرعباس هویدا به دعوت رسمی دولت چین به آن کشور رفتند و با چو ان لای ملاقات کردند.

بر اثر برقراری روابط سیاسی ایران و چین و نزدیکی این دو کشور به یکدیگر چند ماه پس از سفر همسر شاه به چین، رایزن و دبیر سوم سفارت جمهوری خلق چین در فروردین ۱۳۵۳، از سرپرست اداره روابط فرهنگی وزارت امور خارجه ایران دعوت کرد تا در محل سفارتخانه چین از فیلم مسافرت فرح به چین دیدن کند. در همین دیدار، مقام‌های سفارت جمهوری چین از وزارت امور خارجه ایران درخواست کردند «یک معلم فارسی برای تعلیم زبان فارسی به کارمندان سفارت چین معرفی شود». (سند شماره ۷۹- ۴۸۵۶۲ / ۲۹۷، نامه شماره ۲۹/۵۴ وزیر امور خارجه به وزارت آموزش و پرورش در ۲۶ فروردین ۱۳۵۳).

۱. Ping Pong Diplomacy به گفتگوهای پنهانی ایالات متحده آمریکا و چین در اواسط دهه ۱۹۷۰ اطلاق می‌شود. در آن زمان دو کشور هنوز روابط سیاسی با یکدیگر نداشتند و برای انجام مذاکرات برگزاری یک تورنمنت پینگ‌پنگ را بهانه کردند. در مارس ۱۹۷۱ چینی‌ها که در جریان مذاکرات صلح ویتنام گفتگوهای را با آمریکایی‌ها شروع کرده بودند، تیم ملی پینگ‌پنگ آمریکا را به پکن دعوت کردند. در این تیم تعدادی از دیپلمات‌ها نیز حضور داشتند که مخفیانه با مقامات چینی گفت و گو کردند. این مذاکرات سرانجام به سفر پنهانی هنری کیسینجر مشاور امنیت ملی دولت ریچارد نیکسون به پکن در ژوئیه سال ۱۹۷۱ انجامید. (ابرت شولزینگر "دیپلماسی آمریکا در قرن بیستم"، حمید رفیعی مهرآبادی، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، تهران، ۱۳۷۹، چاپ اول، ص ۱۷۹).

2. Zhou Enlai

زبان مورد استفاده در روابط ایران و چین نیز به طور معمول و مرسوم زبان انگلیسی بود. چنان که گذشت؛ موافقتنامه فرهنگی ایران و چین در دو نسخه و هر نسخه به زبان های فارسی، چینی و انگلیسی تنظیم شد و در ماده ۹ همین قرار قید شد که اگر در تفسیر مواد موافقتنامه اختلافی روی دهد، متن انگلیسی معتبر است. بنابراین به نظر می رسد کارکنان سفارت چین نیازی به آموختن و دانستن زبان فارسی نداشتند و برای ارتباط با وزارت امور خارجه از زبان انگلیسی استفاده می کردند. اما نیاز به آموختن زبان فارسی به سبب استفاده از آن در روابط دیپلماتیک نبود و فقط جنبه فرهنگی داشت. اساساً در روابط فرهنگی دیرین ایران و چین، زبان فارسی بسیار مؤثر بود و نقش مهمی داشت و ایرانیان در معرفی و نشر دین های زرتشتی و مانوی و اسلام نقش مؤثری داشتند و وسیله اصلی آن محسوب می شدند. زبان فارسی طی هزار سال در سرزمین های گسترده ای، حامل فرهنگ و آداب و رسومی بود که از بخش های خاوری بنگال و مرزهای شرقی چین تا آسیای صغیر را در بر گرفته بود. در این گستره پهناور، زبان فارسی نه تنها زبان واسطه به شمار می رفت، بلکه فراورده های فرهنگی این زبان به ویژه جلوه های شاعرانه آن در دل ها می نشست و تشنگی معنوی و زیباشناسی آنان را فرو می نشاند.

در پاسخ به درخواست سفارت چین، پس از نامه نگاری و مذاکره میان وزارت امور خارجه و فرهنگ، وزارت فرهنگ، «سیروس حاجی خانی دبیر دبیرستان های تهران را که برای تدریس زبان فارسی واجد شرایط» بود انتخاب و به وزارت امور خارجه معرفی کرد. (سند شماره ۹۴،۹۱- ۲۹۷/۴۵۸۷۲، نامه شماره ۸۷۵۸ وزارت فرهنگ در ۶ مهر ۱۳۵۳ و نامه شماره ۲۹/۸۹۱۰ اداره روابط فرهنگی وزارت امور خارجه در ۱۱ مهر ۱۳۵۳). تدریس زبان فارسی به کارکنان سفارت چین همچنان ادامه یافت و در آغاز سال ۱۳۵۵ بار دیگر سفارت جمهوری خلق چین از وزارت امور خارجه ایران درخواست کرد تا معلم دیگری که به زبان انگلیسی آشنایی دارد، به آن سفارتخانه معرفی شود تا به اعضای سفارتخانه فارسی بیاموزد. دبیر مجرب و ممتاز معرفی شده به سفارت چین

روایت اسنادی روابط فرهنگی ایران و چین در دوره پهلوی / ۲۳۷

خانم پروانه وزیری و بعد خانم فاطمه صدری بودند. (سند شماره ۸۹، ۷۴ - ۴۵۸۶۲ / ۲۹۷، نامه شماره ۳/۴۷ اداره کل فرهنگ در ۲۸ فروردین ۱۳۵۵ و نامه دفتر روابط بین المللی به اداره کل امور اداری در ۲۵ مرداد ۱۳۵۶).

به جز خانم وزیری و صدری، خانم فروغ مهری نیز تدریس زبان فارسی به کارکنان سفارت جمهوری خلق چین را به عهده گرفتند که این خود نشان تجربه موفقیت آمیز آموزش زبان فارسی به کارمندان سفارت چین در تهران است. (سند شماره ۶۱ - ۲۹۷/۴۵۸۶۲ نامه شماره ۱۳۰۱ وزارت فرهنگ به وزارت امور خارجه در ۴ بهمن ۱۳۵۶). در پی همکاری های گسترده علمی و آموزشی و ورزشی و هنری میان ایران و چین، در ۱۹ فروردین ۱۳۵۷ / ۸ آوریل ۱۹۷۸، هفت نفر از معاونان و مدیران کل وزارت فرهنگ برای سه هفته به چین رفتند. این افراد عبارت بودند از:

رضا مظلومان معاون آموزشی، بیژن خرم معاون آموزش فنی و حرفه ای، تقی جعفر پور مدیرکل امور تربیتی، مسعود مدیر امانی مدیر کل تربیت بدنی، هوشنگ تاویلی مدیر کل آموزش و پرورش کرمان، دارا چهارازی رئیس مرکز مطالعات و تحقیقات ملی و میهنی و محمدرضا خرازی رئیس انستیتو تربیت مربیان امور هنری (سند شماره ۳۸ / ۲۹۷ / ۴۵۸۶۲، نامه شماره ۵۱۰۲ منوچهر گنجی وزیر فرهنگ به عباسعلی خلعت بری وزیر امور خارجه در ۲۸ اسفند ۱۳۵۶).

اعضای این هیأت، افزون بر دیدار از پکن و چند شهر دیگر چین و ملاقات با مقام های آموزشی و فرهنگی آن کشور، بنا بر گزارش محمود تقوی کاردار موقت سفارت ایران در پکن با آقای فنگ لی^۱، نایب نخست وزیر و وزیر علوم و عضو کمیته مرکزی حزب کمونیست و معاون آکادمی علوم در کاخ مردم ملاقات کردند و در باره مسائل آموزشی مذاکره کردند. (سند شماره ۱۲ - ۲۹۷ / ۴۵۸۶۲، نامه شماره ۳۴۹۱ کاردار ایران به وزارت امور خارجه در ۳۱ فروردین ۱۳۵۷).

مذاکرات هیأت ایرانی با مقام های فرهنگی چین منجر به تهیه و تنظیم "برنامه مبادلات فرهنگی" میان ایران و چین شد. مواد این برنامه که در باره آنها توافق شده بود، عبارت بودند از:

۱. در مدت اجرای برنامه، هر یک از طرفین، کارشناسان خود را در هیأت های مشروحه زیر مبادله خواهند کرد:

(الف) دو نفر کارشناس و متخصص ورزش به مدت دو هفته جهت بررسی و بازدید از مدارس و چگونگی اجرای تعمیم ورزش و برنامه ریزی آن

(ب) دو نفر کارشناس و متخصص امور تربیتی به مدت سه هفته جهت بازدید از فعالیت های فوق برنامه و اردوهای دانش آموزان در ایران

(ج) سه نفر کارشناس و متخصص امور هنری به مدت نهایت سه هفته جهت بررسی و آشنایی با روش کار امور هنری دانش آموزان به خصوص خردسالان

(د) دو نفر کارشناس و متخصص آموزش فنی و حرفه ای و روش کارآموزی هنر جوانان (ه) دو نفر کارشناس و متخصص امور آموزش کودکان استثنائی به مدت تا دو هفته جهت بازدید از مراکز آموزش کودکان استثنائی و آشنایی با نحوه و روش کار آموزش کودکان تیزهوش، معلول و عقب مانده ذهنی

(و) سه نفر کارشناس و متخصص در امور برنامه ریزی درسی به مدت تنها دو هفته جهت بررسی و مطالعه سیستم آموزشی از کودکان تا پایان دوره متوسطه

۲. دولت ایران هر سال تعدادی از دانش آموزان چینی بین ۱۴ تا ۱۸ سال را حداکثر ۱۰ نفر برای شرکت در اردوهای تابستانی می پذیرد.

۳. طرفین تسهیلاتی لازم به منظور مبادله مواد و مطالب تاریخی، جغرافیایی و اجتماعی جهت درج در کتب درسی خود فراهم خواهند نمود و کتب و نشریات سودمند را برای نگهداری در کتابخانه ها و استفاده همگان در اختیار خواهند گذاشت. (سند شماره ۴۴، ۴۸، ۴۹-۴۵۸۶۲ / ۲۹۷، پیوست نامه شماره ۶۱۷۹ وزارت فرهنگ به مقام عالی وزارت در ۳ مرداد ۱۳۵۷).

با پررنگ شدن تظاهرات خیابانی مردم شهرهای بزرگ ایران در تابستان ۱۳۵۷ بر ضد رژیم پهلوی و اوج گیری انقلاب اسلامی در پائیز و زمستان همان سال، همه برنامه های اقتصادی و فرهنگی در داخل کشور تعطیل شد و قراردادهای سیاسی، اقتصادی و فرهنگی دولت ایران با دیگر کشورها از جمله چین یا لغو شدند یا به اجراء در نیامدند و یا به محاق رفتند و بعدها به صورتی دیگر جلوه گر شدند. در این میان روابط ایران و چین نیز بعد از پیروزی انقلاب و استقرار جمهوری اسلامی در ایران، دستخوش تحولات مختلفی شد و پس از طی فراز و فرودهایی چند، بار دیگر برقرار شد و بیشتر بر روابط اقتصادی متمرکز گردید.

نتیجه

ایران و چین از دیر باز با یکدیگر روابط بازرگانی و فرهنگی گسترده داشتند و بر یکدیگر تأثیر فراوان گذاشتند. اما در دوران معاصر، میان این دو کشور جدائی افتاد و روابط تجاری و فرهنگی به پائین ترین سطح تنزل کرد و حتی به صفر رسید. در واپسین سال های حکومت خاندان قاجار که با پایان گرفتن جنگ جهانی اول همزمان بود، دولت مشروطه ایران بر آن شد تا روابط خود را با کشورهای همجوار و دیگر کشورهای بزرگ جهان بهبود بخشد و با انعقاد قراردادهائی آنها را تحکیم نماید. از این رو، در همان ایامی که ایران و شوروی روابط خود را ترمیم می کردند و تمهیدات قرارداد مودت ۱۹۲۱م. در حال آماده سازی بود، ایران و چین نیز پس از چند سده دوری و سردی، قرارداد دوستی را امضاء کردند. هر چند که این قرارداد دوستی به دلیل درگیری هر دو کشور با مسائل داخلی خود و این که هر دو طرف نیاز مبرمی به ارتباط با یکدیگر نداشتند، به حالت تعلیق در آمد. پس از ۹ سال دوباره باب گفت و گو در باره روابط بازرگانی میان دو کشور گشوده شد که در عمل به سبب همان احساس بی نیازی از برقراری ارتباط، سرانجامی هم نیافت. در دوران جنگ جهانی دوم که ارتش ژاپن به چین حمله کرد و دولت ایران نیز به ناچار جانب متفقین را گرفته بود، با فرستادن

وزیرمختار خود به چین در پی برقراری روابط سیاسی با آن کشور برآمد. در نتیجه در پایان جنگ، سطح نمایندگی خود را از وزیرمختاری به سفارت کبرا ارتقاء داد. چون روابط ایران و چین، علاوه بر عدم احساس نیاز به برقراری روابط، بیشتر به سبب تأثیر عوامل بیرونی همواره دستخوش دگرگونی بود، این بار نیز به خاطر پیروزی کمونیست ها در چین، دوامی نداشت و به سردی گرائید. عامل بیرونی دیگر، برقراری روابط دوستانه ایران با شوروی بود که پس از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ مؤثر واقع شد و در پی آن مناسبات فرهنگی ایران و چین برقرار گردید و در قالب موافقتنامه ای در ۹ ماده به امضاء دو کشور ایران و چین رسید. از آن پس، روابط فرهنگی دو کشور روز به روز گسترده تر شد و بر اثر آن روابط سیاسی نیز برقرار گردید که تا پیروزی انقلاب اسلامی ایران ادامه یافت.

منابع و مأخذ

اسناد:

- سند شماره ۹- ۲۹۷/۴۶۹۲۸، سازمان اسناد ملی ایران (س ا م ا)
- سند شماره ۱۲ - ۲۹۷/۴۶۹۲۸، س ا م ا
- سند شماره ۱۱- ۲۹۷/۴۶۹۲۸، س ا م ا
- سند شماره ۶ - ۲۹۷/ ۴۶۹۲۸، س ا م ا
- سند شماره ۵- ۲۹۷/ ۴۶۹۲۸، س ا م ا
- سند شماره ۱۳- ۲۹۷/ ۴۶۹۲۸، س ا م ا
- سند شماره ۳- ۲۹۷/۴۶۹۲۸، س ا م ا
- سند شماره ۹۴- ۲۹۷/ ۴۵۸۷۲، س ا م ا
- سند شماره ۹۱ - ۲۹۷/ ۴۵۸۷۲، س ا م ا
- سند شماره ۷۴ - ۲۹۷/۴۵۸۶۲، س ا م ا
- سند شماره ۸۹- ۲۹۷/۴۵۸۶۲، س ا م ا
- سند شماره ۶۱- ۲۹۷/ ۴۵۸۶۲، س ا م ا
- سند شماره ۳۸/ ۴۵۸۶۲، س ا م ا
- سند شماره ۱۲ - ۲۹۷/۴۵۸۶۲، س ا م ا
- سند شماره ۴۴- ۲۹۷/۴۵۸۶۲، س ا م ا
- سند شماره ۴۸- ۲۹۷/۴۵۸۶۲، س ا م ا
- سند شماره ۴۹- ۲۹۷/۴۵۸۶۲، س ا م ا
- سند شماره ۷۹ - ۲۹۷/۴۸۵۶۲، س ا م ا

کتاب:

- شولزینگر، رابرت، ۱۳۷۹، *دیپلماسی آمریکا در قرن بیستم*، مترجم: حمید رفیعی مهرآبادی، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی

وزارت امور خارجه

شماره: ۲۵۰۰۹ / ۴۲۶۷۱۸
تاریخ: ۱۳۴۴ / ۱۲ / ۱۱
پست واردر

وزارت آموزش و پرورش

يك نسخه از متن فارسی موافقتنامه فرهنگي بين ايران و جمهورى چين تاريخ ۱۸ / ۲ / ۶۶
مورخ بیستم آبانماه ۱۳۲۶ که اسناد تصویب آن در تاریخ ۲۹ بهمن ماه ۱۳۴۴
در تاپیه مبادله شده است جهت مزید استحضار به پیوست ارسال میگردد .
تاریخ اجراء: ۱۸ / ۴ / ۶۶
موافقتنامه فوق الاشعار طبق ماده ۷ آن از تاریخ ۲۹ اسفند ماه ۱۳۴۴
(یکماه پس از تاریخ مبادله اسناد تصویب) لازم الاجرا میباشد .

رئیس وزارت امور خارجه
[Signature]

۲۱۹۸۸
۴۹/۱۶/۱۴

رئیس وزارت پرورش
در روز ۱۴ / ۱۲ / ۴۴

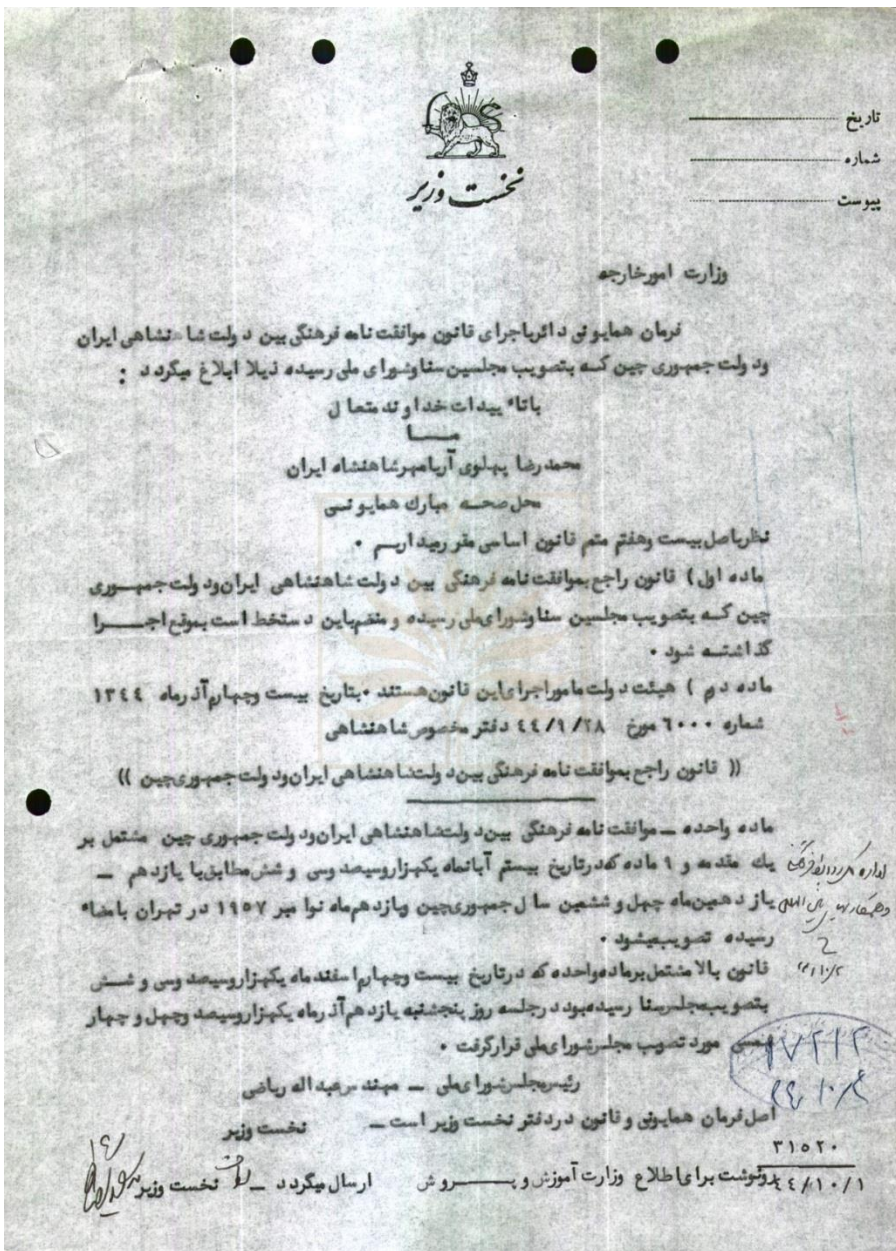
۴۹/۱۶/۱۴
۱۳۴۸

ف.ب. رگرتی شماره
۲
۴۴/۱۲/۱۳

۴۴/۱۲/۱۵

۴۹/۱۶/۱۴
(۴۹/۱۶/۱۴)

وزارت آموزش و پرورش
اداره کل روابط خارجی
و همکاری بین المللی
شماره ۴۹/۱۶/۱۵
۷۳۵

وزارت آموزش و پرورش

اداره
شماره
تاریخ
ضمیمه

موافقت نامه فرهنگی بین ایران و جمهوری چین

نظر بر اینکه دولت شاهنشاهی ایران و دولت جمهوری چین علاقمند به تحکیم روابط دوستی فیما بین بوده و خواهان بسط و توسعه همکاری فرهنگی بین دو کشور میباشند طبق اصول منشور ملل متحد و اساسنامه یونسکو تصمیم بحقد موافقت نامه فرهنگی گرفته و بدین منظور :

دولت شاهنشاهی ایران : جناب آقای دکتر علیقلی اردلان وزیر امور خارجه

- دولت جمهوری چین :
- ۱ - طرفین معظمین متعهدین کوشش خواهند نمود که روابط فرهنگی بین دو کشور بسط یافته و بدینوسیله موجبات تشدید روابط معنوی دولت بیشتر فراهم گردند .
 - ۲ - طرفین معظمین متعهدین بمنظور حفظ همکاری صمیمانه و مفید فیما بین در امور فرهنگی و آموزشی و علمی و فنی و هنری و ورزشی متقابلاً تسهیلات ممکنه را معمول خواهند داشت .
 - ۳ - طرفین معظمین متعهدین زبان و تاریخ تمدن طرف متعهد دیگر را در سرزمین خود تشویق نموده و تسهیلات لازم را برای توسعه این منظور فراهم خواهند کرد .
 - ۴ - طرفین معظمین متعهدین مبادله استادان دانشگاه و اعضا* موسسات علمی و فرهنگی را تسهیل نموده و در صورت امکان بورس تحصیلی و تکمیلی و وسایل ایاب و ذهاب و مخارج زندگی به آنان اعطا* خواهند نمود .
 - ۵ - طرفین معظمین متعهدین فعالیتهای فرهنگی کشور متعهد دیگر را از قبیل تشکیل نمایشگاهها و کنسرتها ترتیب مسابقه های ورزشی و نیز مبادله فیلم و برنامه های رادیویی تشویق خواهند کرد .
 - ۶ - طرفین معظمین متعهدین اقدام لازم را برای اجرای مواد مذکور در فوق بعمل خواهند آورد .
 - ۷ - این موافقت نامه طبق موازین قانونی هر یک از طرفین معظمین متعهدین بتصویب خواهد رسید و اسناد مصوب هر چه زودتر مبادله خواهد شد و موافقت نامه یکماه پس از مبادله اسناد مصوب بموقع اجراء* گذارده خواهد شد .

وزارت آموزش پرورش

اداره
شماره
تاریخ
ضمیمه

ص ۲

ماده ۸ - مدت اعتبار این موافقت نامه پنج سال است و چنانچه حداقل شش ماه قبل از انقضای مدت مزبور نسخ آن اعلام نشود برای دوره پنج سال دیگر معتبر خواهد بود و دوره پنج ساله بعد نیز مشمول همین تشریفات خواهند بود .

ماده ۹ - این موافقت نامه در دو نسخه هریک بزبانهای فارسی - چینی - انگلیسی تنظیم شد و چنانچه اختلافی در تفسیر آن روی دهد متین انگلیسی معتبر است .

بنا بر مراتب فوق نمایندگان نام الاختیار طرفین معظمین متحاهدین این موافقت نامه را امضاء و مهر خود مهور نمودند .

تهران بتاريخ بیستم آبانماه یکهزار و سیصد و سی و شش مطابق با یازدهم یازدهمین ماه چهل و ششمین سال جمهوری چین و یازدهم نوامبر ۱۸۵۲ .

از طرف دولت ایران
از طرف دولت جمهوری چین

موافقت نامه فوق مشتمل بر یک مقدمه و ۹ ماده منضم بقانون موافقت نامه فرهنگی بین دولت شاهنشاهی ایران و دولت جمهوری چین بوده و صحیح است .

رئیس مجلس شورای ملی - مهندس عبداله ریاضی

